

ТОВ «Київська Русь».

- [11] Грищенко, С.С., Стюпкін В.В. (2006). Казки – оповідання – ефективний спосіб усвідомлення матеріалу (проект «Читаємо казки»). *Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць*, 1, 81-88. Київ, Україна: УТОГ.
- [12] Ткаченко, К.О. (2013). Організаційно-методичні умови діяльності кабінету УЖМ у загальноосвітніх спеціальних закладах для нечуючих учнів. *Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови : збірник наукових праць*, 4, 72-84, Кіровоград, Україна: Імекс-ЛТД.
- [13] Kulbida, S. (2019). Features of bilingual approach application in special institutions for deaf in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 2, 141-152. <https://doi.org/10.32405/2617-3107-2019-1-17>

DOI 10.36074/26.06.2020.v2.08

ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧА ЗІ СТУДЕНТАМИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТЬОМУ ПРОСТОРІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стрельбицька Світлана Михайлівна

канд. пед. наук, викладач кафедри психіатрії, наркології та психології
Одеський національний медичний університет

УКРАЇНА

У сучасному суспільстві, в якому повсякчас відбуваються інформаційні та технологічні зміни, освітня діяльність постає як високотехнологічний процес, спрямований на постійне і безперервне оновлення компетенцій та компетентностей її суб'єктів. Центральним, стратегічно значущим серед нових глобальних викликів постає необхідність у випереджаючій освіті, яка дозволить перетворити сучасний світ в тотальне самонавчальне та самовдосконалююче суспільство, в якому навчання і самопідготовка здійснюватимуться систематично та безперервно.

Одним із актуальних напрямків розбудови сучасної вищої освіти є впровадження в освітньому просторі різних інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема технології дистанційного навчання. Внаслідок чого, ключовим елементом освітньої інфраструктури сучасного закладу вищої освіти постає система дистанційного навчання. Новий формат навчання та професійної підготовки майбутніх фахівців вимагає впровадження змін в організацію освітнього процесу, оновлення технологій навчання у вищій школі, форм і методів взаємодії викладача та студента, створення спеціальних служб супроводу освітньої діяльності. Через те, відбуваються зміни і у структурі освітнього процесу закладу вищої освіти, яка представляє собою динамічну, цілісну, саморегульовану та здатну на трансформування, сукупність цілей, принципів, форм, методів, засобів навчання, виховання та розвитку, а також відносин і зв'язків між ними.

Останнім часом різним аспектам дистанційного навчання присвячується зростаюча кількість наукових досліджень та публікацій – як індивідуальних, так і колективних, у тому числі здійснюваних у рамках відповідних міжнародних дослідницьких мереж. Відтак, принципи дистанційного навчання визначені та проаналізовані у роботах F. Bodendorf, H. Dichanz, O. Андреева, В. Бикова, І. Булах, С. Коргут, Л. Ляхоцької, М. Михальченко; психолого-педагогічні аспекти

дистанційного навчання досліджують J. Kettunen, H. Lobin, P. Гуревич, О. Кареліна, В. Кухаренко, В. Олійник, О. Пінчук, С. Сисоєва; теоретико-методичні засади дистанційного навчання у закладах вищої освіти на основі системного підходу обґрунтовано Т. Коваль, Л. Романишиною, П. Стефаненком; проблемою впровадження технологій дистанційного навчання займались J. Adams, В. Eckert, G. Норре, В. Ващенко, Ю. Триус, Б. Шуневич; питання підготовки викладачів до організації дистанційного навчання в закладах освіти вивчалась Ю. Богачков, Н. Жевакіною, С. Калашніковою, Є. Полат, Ж. Талановою, О. Царенко тощо. Достеменно відомо, що дистанційне навчання передбачає спеціально організований процес самостійної навчально-пізнавальної роботи студента, що не є ізольованою від контактів з викладачами та іншими студентами [1]. Проте, до сих пір, залишається недостатньо науково обґрунтованою проблема ролі викладача під час дистанційного навчання та його взаємодії зі студентами в освітньому просторі закладу вищої освіти. Один з аспектів досліджуваної нами проблеми полягає в з'ясуванні суті взаємодії учасників дистанційного процесу навчання у закладі вищої освіти.

Дистанційне навчання виступає засобом індивідуалізації освіти і відкриває нові можливості для його суб'єктів, значно розширюючи інформаційний простір і інформаційну сферу процесу навчання. Більшість учених наголошують, що дистанційне навчання займає за своєю формою проміжне положення між очним і заочним та не повинно ототожнюватися до перших двох [5]. Погоджуючись з ними зазначимо, що з огляду на особистість сучасного студента та його інтерес до використання Інтернету, дистанційне навчання приймає глобальний характер в тому числі і в освітньому процесі.

Відтак, під системою дистанційного навчання, Є. Полат розуміла систематичну організацію навчання, побудовану на взаємодії викладача і студента та студентів між собою на віддаленні, що відображає всі властиві навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання) та реалізується своєрідними прийомами ІКТ та Internet-технологіями або іншими засобами, які передбачають інтерактивність [4]. В свою чергу, О. Андрєєв визначаючи дистанційне навчання як синтетичну, інтегральну, гуманістичну форму навчання, зазначає, що воно базується не тільки на нових інформаційно-комунікаційних технологіях, а й на використанні широкого спектру традиційних технологій [1]. Більш цього, на думку ученого, дистанційне навчання повинно задовольняти вимогам освітніх стандартів, одночасно володіючи притаманними тільки йому характеристиками та особливостями. Тому не можна повністю розділяти традиційне і дистанційне навчання, оскільки воно має інтегруватися в очний освітній процес, що, в свою чергу, узгоджується з таким положенням системного підходу, як нерозривність і підсистемне структурування.

Дистанційне навчання, розглядаємо, як інтерактивний, продуктивний, інваріантний у часі і просторі процес взаємодії, спрямований на задоволення освітніх потреб студентів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, який реалізується в інформаційно-освітньому просторі та створює умови для відповідних внутрішніх змін суб'єктів освітнього процесу [3]. Відзначимо, що в даному трактуванні зроблена спроба виділити не тільки основні компоненти дистанційного навчання, а й відобразити їх системні взаємини в умовах інформаційно-освітнього середовища. Підкресливши при цьому інтерактивність, індивідуалізацію та особистісну орієнтованість освітнього процесу, як важливі характеристики, що визначають особливості

педагогічної діяльності в процесі дистанційного навчання студентів у ЗВО. До того ж, які висувають специфічні вимоги і професійні завдання до викладача закладу вищої освіти та впливають на зміну функцій його професійної діяльності. Відповідно, в процесі дистанційного навчання роль викладача потерпає рішучих змін, серед яких такі як: проектування мережевої взаємодії зі студентами ЗВО, формування середовища дистанційного навчання, конструювання електронних навчально-методичних та виховних комплексів, керування спільною дистанційною навчальною діяльністю, мобільне коригування особливих освітніх потреб студентів тощо. Вочевидь, професійна діяльність викладача стає багатоаспектною, оскільки в процесі дистанційного навчання студентів, викладач реалізує безліч різноманітних ролей, зокрема роль тьютора, розробника електронних дидактичних засобів і автора дистанційних курсів, модератора мережевої взаємодії, консультанта, партнера тощо [1]. Поза тим, викладачу для організації ефективного та якісного дистанційного навчання, належить засвоїти автоматизовану інформаційну систему, яка забезпечує взаємодію всіх учасників дистанційного навчання, а також автоматизує пов'язані з цим процеси.

Не менш проблемним питанням постає організація дистанційного навчання, досліджуючи яке учені висувають два принципово різних підходи. Прихильники першого підходу (В. Кухаренко, В. Олійник, Є. Полат) підтримують модель навчання, в якій викладач ЗВО виявляє індивідуальне ставлення до кожного студента, і, одночасно створює віртуальний освітній простір для спільної групової роботи студентів [4]. Учені вважають, що найвищий рівень навчання досягається саме в такій групі, яка є керованою викладачем закладу вищої освіти. Прихильники іншого підходу (В. Бакалов, О. Журавлева, Б. Крук) віддають студентам самостійне управління навчанням. Викладачі в цій системі відсутні, точніше, вони є тільки розробниками навчально-методичних матеріалів [2]. При цьому, контроль знань студентів здійснюється автоматизованою системою. Студенти самостійно вибирають дисципліни, які вони вивчатимуть, час виконання тестів і іспитів. Поряд з цим, в базі даних автоматично фіксуються кожний зроблений студентом крок і результати його навчальної діяльності. Адміністрації закладу вищої освіти залишається лише після виконання студентом тієї чи іншої програми видати йому відповідний документ. Така організація навчального процесу узгоджується з концепцією відкритої освіти, що знаходить підтримку на Заході.

Одне з основних завдань дистанційного навчання в освітньому просторі закладу вищої освіти полягає у побудові мобільної комунікації, яка передбачає активну взаємодію суб'єктів навчального процесу незалежно від їх географічної віддаленості. Відзначимо, що в широкому розумінні поняття «взаємодія» розглядається як процес, який відображає взаємний вплив об'єктів або суб'єктів один на одного. У педагогічній літературі це поняття характеризує узгоджену діяльність викладача і студента, так звана суб'єкт-суб'єктна взаємодія для досягнення спільних цілей і результатів та вирішення учасниками освітнього процесу значущої для них проблеми або завдання [3]. Основна мета «суб'єкт-суб'єктної» взаємодії полягає у створенні умов для розвитку особистості студента майбутнього фахівця, який виступає головною цінністю освітнього процесу ЗВО.

Найважливіші характеристики взаємодії студента і викладача проявляються залежно від тих умов і ситуацій в яких відбувається взаємодія учасників освітнього процесу, що свідчить про безліч різноманітних типів

взаємодії. Відтак, V. Thurmond, K. Wambach, H. Connors розкривають чотири типи взаємодії в умовах дистанційного навчання: 1) студент – зміст навчального курсу; студент – студент; студент – викладач; студент – інтерфейс [6]. Відтак, тип взаємодії «студент – зміст навчального курсу» включає в себе взаємодію студентів з контентом, представленим на онлайн-курсах. Ефективність цієї взаємодії, як правило, залежить від таких факторів, як ясність змісту, час і середовище. На ефективність взаємодії «студент – студент» впливають чотири типи колегіальної поведінки, необхідної в умовах дистанційного навчання: 1) участь; 2) відповідь; 3) забезпечення ефективного зворотного зв'язку; 4) короткий, цілеспрямований обмін повідомленнями [6]. В свою чергу, тип взаємодії «студент – викладач» передбачає зворотний зв'язок за допомогою електронних засобів, таких як чат, обговорення або повідомлення електронною поштою. Тип взаємодії «студент – інтерфейс» пов'язаний з комп'ютерними технологіями. Основні елементи цього типу взаємодії включають такі складові як: досвід роботи з комп'ютером; уявлення студентів про технології; доступ до освітніх технологій [6].

Крім вище визначених типів взаємодії у процесі дистанційного навчання, дослідники визначають й інші форми взаємодії, зокрема: 1) викладач – група, основною метою якої є постановка цілей і аналіз результатів діяльності студентів; 2) викладач – студент, де викладач керує діями окремого студента, дає поради, рекомендації, аналізує результати діяльності; 3) студент – викладач, при цій взаємодії існує запит від студента, який повідомляє викладачеві якої допомоги він зараз потребує, передбачає можливі труднощі у засвоєнні навчального матеріалу, але при цьому студент вчиться самостійно визначати проблему і надавати результати своєї праці у мережі; 4) студент – студент, така взаємодія спочатку виникає стихійно, оскільки першими вступають в контакт найбільш активні учасники дистанційного навчання; 5) група – студент і студент – група, де співпраця з партнерами є необхідною умовою активної діяльності студентів крім того, у студентів, які брали участь в груповій роботі, рефлексивні здібності формуються значно ефективніше, ніж у студентів, що засвоювали матеріал самостійно або тільки в ході загального обговорення [4].

Досліджуючи організацію взаємодії викладача зі студентами і студентів між собою в процесі дистанційного навчання, М. Чошанов [5] запропонував для розгляду свій досвід у Техаському університеті. З якого привертає увагу кілька моментів, обумовлених специфікою дистанційного електронного навчання: по-перше, відкритість викладача і студентів в письмовому або усному (при використанні програмного забезпечення Skype, Zoom відео-консультації) висловлюванні. Це надзвичайно важливий аспект, який дозволяє здійснювати обмін досвідом між усіма учасниками освітнього процесу, що сприяє розвитку ціннісної сфери особистості, зміцненню навчальної та професійної позиції, розвитку мотивації діяльності. По-друге, організація такої взаємодії за допомогою інтернет-ресурсів вимагає від викладача додаткових сил і часу. Ця особливість поки носить досить негативний характер у зв'язку з тим, що не у кожного викладача знайдеться вільний час на спеціальну взаємодію зі студентом окремо, за допомогою листування по Інтернету. Однак інакше підкріплення позитивних мотиваційних станів, що виникають у студентів при виконанні завдань, в даний час є неможливим.

У науковій праці Н. Волженіної було визначено основні способи взаємодії викладача зі студентами в системі дистанційного навчання, а саме: електронна пошта, форум, чат, відео-конференція та система електронного тестування.

Залежно від способу взаємодії викладача зі студентами в системі дистанційного навчання, автором виділено наступні методи: 1) інформаційні: лекція, проблемна лекція, лекція-дискусія, консультація, демонстрація, іспит; 2) операційні: вправи, лабораторні роботи, практичні роботи; 3) пошукові: ділова гра, дискусія, мозкова атака, проектування. Крім того, дослідниця визначає формат подання інформації студентами викладачу, зокрема: аудіофрагмент, відеофрагмент, HTML сторінка, медіа-лекція, інтерактивні карти, діаграми, схеми, інтерактивні тести, тренажери, живий або записаний звук, віртуальні лабораторії [4].

В ході аналізу означеної проблеми стало зрозуміло, що взаємодія між учасниками освітнього процесу може здійснюватися з різним ступенем інтенсивності в залежності від конкретно визначених завдань. Найменш інтенсивний рівень інтерактивності є діалог в асинхронному пакетному режимі, при якому адресат сам ініціює отримання пакета повідомлень, не маючи додаткових засобів оповіщення про конкретне отримане повідомлення. У цьому випадку системою передбачається проміжне зберігання повідомлень в електронній поштовій скриньці. Адресат встановлює для себе періодичність перевірки своєї поштової скриньки, від якої залежить загальна швидкість обміну репліками в діалозі. Ще однією перевагою електронної пошти виступає можливість викладача і студента отримати повідомлення і відповісти на нього в будь-який час і майже в будь-якому місці. Даний рівень інтерактивності технічно реалізується або з використанням сервісу електронної пошти, або через обмін особистими повідомленнями, якщо це передбачено у використовуваній системі дистанційного навчання. Також взаємодія в асинхронному режимі здійснюється при спілкуванні на форумах. Такі інструменти, як списки розсилки і групи новин, дозволяють проводити тематичні обговорення, обмінюючись інформацією всередині групи студентів-користувачів, тих, хто підписався на дану тему, а відкриті форуми дозволяють брати участь в обговоренні цікавої теми всім бажаючим. Форуми нерідко використовуються викладачами замість традиційних семінарських занять, участь студентів у них може оцінюватися як одна з форм контролю знань [1].

Найінтенсивнішим рівнем інтерактивності постає діалог в режимі реального часу. При роботі в режимі реального часу всі учасники діалогу підключені до мережі, і час між відправленням повідомлення і його прийомом адресатом вимірюється секундами. Взаємодія в режимі реального здійснюється двома способами. Першим способом в науковій літературі визначається – голосове спілкування або спілкування з передачею відео, зокрема голосові повідомлення, відеочати та відеоконференції. Відеоконференції, як варіант «живого» спілкування, надають викладачеві цілий ряд додаткових можливостей проявити свій педагогічний талант – діалог з лектором, який не тільки відповідає на питання, але і демонструє все, що потрібно, в реальному часі, що не замінити навіть найякіснішим електронним підручником. Крім «живої розмови», учасники відеоконференції мають можливість обмінюватися текстовими повідомленнями та файлами, робити демонструвати презентації тощо [3]. Однак є деякі проблеми: по-перше, узгодження часу проведення конференції між студентами, які перебувають в різних місцях; по-друге, наявність у студентів необхідного обладнання та програмного забезпечення, зрив мережі Internet. Найбільш популярним прикладом програмного забезпечення, який дозволяє реалізувати даний спосіб взаємодії є Skype та Zoom. Слід відзначити, що ці способи взаємодії вимагають наявності додаткових технічних засобів на робочому місці як викладача, так і студента – мікрофон, навушники або динаміки, відеокамера,

обладнання для відеоконференцій. Другим способом визначається – обмін текстовими повідомленнями. Даний спосіб не вимагає додаткових технічних засобів на робочому місці, оскільки організувати обмін текстовими повідомленнями можливо з використанням різних програм, які дозволяють здійснювати взаємодію в режимі реального часу, наприклад ICQ, Skype, Viber, WhatsApp, Telegram тощо [1]. Також ефективним способом взаємодії викладача і студентів в мережі Internet є групові проекти, із загальним завданням для підгрупи з декількох студентів. Така комунікаційна взаємодія включає в собі не тільки спілкування, але ще й співробітництво.

Підсумовуючи додамо, взаємодія студентів з викладачем і між собою з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій відіграє одну з важливих ролей в процесі дистанційного навчання. Студентам необхідна регулярна взаємодія з викладачем та іншими студентами, що дозволить їм отримувати своєчасну допомогу викладача, а також надавати взаємну підтримку у віртуальному навчальному колективі.

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури показав, в даний час, незважаючи на те, що дистанційне навчання є по своїй суті самонавчанням з можливістю самоврядування студентами своєї навчальної діяльності, викладач ЗВО не тільки не втратив своїх провідних позицій в освітньому процесі, але й його професійні функції придбали якісно нові форми та зміст. Викладачеві доводиться працювати в інформаційно-освітньому середовищі, що принципово відрізняється від праці при традиційному навчанні. У нових умовах йому відводиться роль висококваліфікованого координатора всього навчального процесу, організатора і посередника-консультанта між студентами в новому педагогічному середовищі. Професійна діяльність викладача в інформаційно-освітньому просторі дистанційного навчання набуває абсолютно нові риси і істотно видозмінюється. Він не просто використовує вже готову інформаційно-освітнє середовище, але і сам формує її, розробляючи приватні освітні сектори і вводячи їх в єдиний навчальний простір. Це ще більше трансформує функції викладача і змінює його роль і місце в навчальному процесі. Застосування у закладах вищої освіти групових форм комунікації у системі дистанційного навчання сприятливо позначається на психолого-педагогічному аспекті освітнього процесу, сприяє розвитку індивідуального потенціалу і студентів, і викладачів, формує мотивацію, самостійне мислення, ініціативність та відповідальність за виконувану роботу, а також знижує морально-психологічні навантаження на учасників групових форм навчання у процесі взаємного обміну знаннями.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми і тому, відповідно до сучасних тенденцій розвитку системи вищої освіти, потребує в майбутньому подальших наукових розвідок

Список використаних джерел:

- [1] Андреев, О. О. (2013). Педагогические аспекты открытого дистанционного обучения : монография / О. О. Андреев, К. Л. Бугайчук, Н. О. Калинин, О. Г. Колгатин, В. М. Кухаренко, Н. А. Люлькун, Л. Л. Ляхоцька, Н. Г. Сиротенко, Н. Е. Твердохлебова. ХНАДУ, Харьков : «Міськдрук».
- [2] Бакалов В. П. Дистанційне навчання. Концепція, зміст, управління / В. П. Бакалов, Б. І. Крук, О. Б. Журавльова. М.: Гаряча Лінія-Телекому, 2008.107 с.
- [3] Вишнівський, В.В., Гніденко, М.П., Гайдур, Г.І., Ільїн, О.О. (2014). Організація дистанційного навчання. *Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів*. К.: ДУТ.
- [4] Полат, Е. С., Бухаркина, М. Ю., Моисеева, В. М., Петров, А. Е. (2009) Современные педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособ. для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / под ред. Е. С. Полат. М.: Академия.

- [5] Чошанов, М. А. (2009). Дидактическая инженерия: анализ и проектирование обучающих технологий. Блумингтон, Индиана : Экслибрис.
- [6] Thurmond, V. A., Wambach K., Connors H. R. et al.(2002). Evaluation of student satisfaction: Determining the impact of a Web-based environment by controlling for student characteristics. The American Journal of Distance Education, № 16. P. 169-189.

DOI 10.36074/26.06.2020.v2.09

ДИНАСТІЯ ВЧЕНИХ РЕЙНГАРД В ІСТОРІЇ ДНІПРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Шелест Надія Анатоліївна
кандидат педагогічних наук
Державна служба якості освіти України

УКРАЇНА

Одним із найстаріших і найвеличніших університетів України є Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара. Однак, найпотужнішим і найвідомішим його роблять окремі люди, науковці, які працювали і працюють у ньому, його випускники. Зважаючи на це, на особливу увагу заслуговує династія вчених Рейнгард.

Зокрема, брати Олександр і Леонід Рейнгарди вважаються засновниками Дніпровського національного університету імені Олеса Гончара, на той час Катеринославського університету [1], оба завідували університетськими кафедрами.

Леонід Рейнгард (1888 – 1977) – зоолог, ембріолог, чимало зробив для порятунку міста Дніпра і області від малярії. Олександр Рейнгард (1883 – 1945) – вчений-біолог, доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри фізіології рослин, ботаніки. Організатор і засновник на рубежі 1920 – 1930-х рр. Ботанічного саду, в якому співробітники саду і біологічного факультету університету проводили експерименти і дослідження. Під керівництвом О.Рейнгарда колектив кафедри фізіології рослин працював над науковою темою «Дослідження стимулюючої дії ультракоротких хвиль на процеси пророщування насіння і подальшого розвитку рослин» [1].

Не менший вклад у розвиток університету уніс його син – Ігор Олександрович Рейнгард (1921 – 2009) – доктор педагогічних наук, професор, який пропрацював тут аж цілих 55 років. За цей час у різні періоди обіймав посади асистента, старшого викладача, доцента, професора, завідувача кафедри, заступника декана, начальника навчальної частини [1]. З 1968 р. по 1978 р. І.О. Рейнгард був завідувачем кафедри педагогіки і психології Дніпропетровського державного університету. Під керівництвом Ігоря Олександровича кафедра стала не лише важливим навчальним підрозділом університету, але й відомим в Україні центром у галузі педагогіки вищої школи. І.О. Рейнгарду вдалося зібрати колектив однодумців. У цей період формується його наукова школа інформаційно-психологічного підходу до впорядкування навчальної інформації у вищій школі. Разом із колегами ним було опубліковано низку статей з проблем педагогіки вищої школи. За його завідування почав